

D. Șandru

În acțiunea de sustragere de la expropriere, marii proprietari au uzat de o largă gamă de mijloace, legale sau ilegale, care au permis multora dintre ei să rămână în stăpînirea unor întinderi de teren ce depășeau cota maximă înscrisă în textul legii pentru reforma agrară din 1921 sau, uneori, chiar să păstreze întreaga suprafață. În această direcție apar mai mult decît concludente căile prin care au reușit să eludeze nu numai dispozițiile legilor agrare ci și pe cele ale tratatelor de pace, care permiteau lichidarea bunurilor supușilor fostelor state inamice și confiscarea proprietăților fostei familii imperiale din dinastia de Habsburg, societatea germană Harkortsche Bergwerke und Chemische Fabriken A. G. din Gotha și arhiducele Friedrich de Habsburg-Lorraine, căi pe care ne propunem să le analizăm în prezenta notă.

În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea capitalul german achiziționează o parte din minele de aur situate în comitatul Hunedoarei care aparținuseră pînă atunci familiilor contelui Toldalagy și baronului Zeyk. Astfel, Asociația minieră pe cuxe (acțiuni) Musariu devine proprietatea societății germane Geisslinger Industrie Gesellschaft din Württemberg iar Asociația minieră pe cuxe Ruda 12 apostoli este cumpărată de către Müller Miska și Harkortesche Bergwerke und Chemische Fabriken A. G. din Gotha¹. În 1889, în chiar anul cumpărării, societatea din Württemberg vinde celei din Gotha mina Musariu².

Odată cu transformarea minelor în societăți cu capital german, firmele din Württemberg și Gotha achiziționează în comitatul Hunedoarei terenuri cultivabile și păduri cu bogății subterane care sînt transcrise în cărțile funduare, prin rectificare, începînd din 1895, pe numele Asociației miniere pe cuxe Musariu și a Asociației miniere pe cuxe Ruda 12 apostoli³.

După primul război mondial patrimoniul acestora trebuia, conform prevederilor Tratatelor de pace care admiteau statelor învingătoare să lichideze părțile de capital inamic de pe teritoriul lor, să intre în stăpînirea statului român. Societățile germane au reușit însă, prin camuflarea unor acțiuni sub numele englezului W. H. Holloway și prin tranzacția din 3 mai 1920 încheiată cu societatea românească „Mica” din București, fondată cu un an mai înainte, să se sustragă dispozițiilor referitoare la

¹ Arh. Inst. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 8; Ion Rusu Abrudeanu, *Aurul românesc. Istoria lui din vechime pînă azi*, București, „Cartea Românească”, 1933, pp. 254—255.

² Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, pp. 254—255.

³ Arh. Inst. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 8.

lichidarea bunurilor lor, să realizeze o colaborare cu capitalul privat român, grație concursului dat de inginerul Ion Gigurtu, și să mențină, prin valoarea mare a acțiunilor ce le păstrau, controlul de fapt al exploataării aurului⁴.

În baza legii pentru reforma agrară din Transilvania, pământul celor două societăți trebuia să formeze obiectul exproprierii. La 17 decembrie 1923 Comisia de expropriere de ocol Brad, considerind drept proprietare societățile pe cuxe, a dispus cu hotărîrea nr. 10 exproprieria pămînturilor cultivabile ale acestora din comunele Ruda, Tărățel, Brad, Criscior și Luncoiul de Sus⁵. Patrimoniul silvic al acestora, în suprafață de 1886 iugăre 1185 st. p., a fost însă scutit de expropriere⁶. Comisia județeană de expropriere Hunedoara cu hotărîrea nr. 26/1924 a confirmat lucrările instanței de ocol pe care le admite fără nici o modificare⁷.

Instanțele de fond au dispus asupra pădurilor în baza articolului 36 al legii de reformă agrară pentru Transilvania care permitea, cu avizul prealabil al Comitetului agrar, scutirea de expropriere a pădurilor aparținînd întreprinderilor industriale în măsura în care acestora le trebuiau asigurat materialul lemnos pentru buna desfășurare a activității lor⁸. Scutirea de expropriere a celor 1886 iugăre se făcea însă sub rezerva aprobării ulterioare a Comitetului agrar. Instanța supremă în materie de reformă agrară nu și-a dat avizul pînă la desființarea sa, survenită prin legea din 2 noiembrie 1932⁹. La fel ca și pădurile situate în raza de jurisdicție a Comisiei de ocol Brad, pădurile celor două societăți situate pe teritoriul altor plăși nu au fost expropriate¹⁰.

Astfel, în timp ce exproprieria terenului arabil se făcuse în conformitate cu legea, pădurea fusese scutită prin încălcarea dispozițiilor articolului 36. În același timp, scoaterea pădurii de sub expropriere s-a făcut de către organele de judecată ale reformei cu abuz de putere și cu omisiune. Pentru a putea emana hotărîrea în forma dată instanțele au refuzat a asculta pe delegații sătenilor și au primit ca mandatar din partea proprietarilor o persoană care nu avea calitatea cerută de lege¹¹.

De drept, celor două societăți trebuiau să li se aplice prevederile lichidării bunurilor foștilor inamici, întrucît proprietarii lor erau supuși germani¹². Deși în 1920 „Mica” achiziționase toate cuxele (acțiunile) societății din Gotha, cele două asociații pe cuxe au continuat să ființeze pînă în anul 1927, constituindu-se ca persoane juridice în baza legilor române¹³.

⁴ Vezi *Contribuții la istoria capitalului străin în România*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960, pp. 83, 143—144; Dr. Ion L. Ciomac și Valeriu Popa-Necșă, *Munții Apuseni. Cercetări asupra stărilor economice din Munții Apuseni*, București, Tipografia „Universul”, 1936, p. 192; *Dezbaterile Adunării Deputaților*, Ședința din 10 decembrie 1935, p. 149.

⁵ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 11.

⁶ *Ibidem*, f. 4, 52 și 85.

⁷ *Ibidem*, f. 26—28.

⁸ Vezi *Monitorul oficial* nr. 93 din 30 iulie 1921.

⁹ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 52; *Dezbaterile Adunării Deputaților* Ședința din 10 decembrie 1935, p. 148.

¹⁰ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 11.

¹¹ *Ibidem*, f. 4.

¹² *Ibidem*, f. 82.

¹³ *Ibidem*, Dr. Ion L. Ciomac și Valeriu Popa-Necșă, op. cit., p. 192.

În realitate, ele erau niște asociații fictive înființate pentru a preveni măsurile de lichidare a bunurilor supușilor germani de pe teritoriul României, căci normele în vigoare după primul război mondial nu admiteau lichidarea averilor societăților constituite ca persoane juridice în conformitate cu legile românești¹⁴. În fapt, pământurile asociației pe cuxe Musariu și ale asociației pe cuxe Ruda 12 apostoli deveniseră după tranzacția din 1920 proprietatea Societății „Mica” din București, dar ele continuau să figureze în mapele cadastrale ca aparținând încă asociațiilor pe cuxe¹⁵.

Această stare de carte funduară a persistat până în anul 1933, când pădurile în cauză au fost transcrise pe numele Societății „Mica” din București¹⁶. Spre deosebire, însă, de pământurile cumpărate de „Mica” de la diverși proprietari români, terenurile celor două societăți germane nu au fost în fapt achiziționate prin contracte de vânzare-cumpărare, ci pe bază de schimbare de posesiune, ceea ce a permis societății bucureștene să nu plătească taxele de mutație asupra proprietății¹⁷. Astfel, statul era frustrat de drepturile sale fiscale: de taxele de timbru și de înregistrare¹⁸, iar „Mica” devenise proprietara bunurilor deținute anterior de Asociația minieră pe cuxe Ruda 12 apostoli și Asociația minieră pe cuxe Musariu, pe bază de acte lovite de nulitate și în dauna statului român, ale cărui drepturi fuseseră uzurpate¹⁹.

Pe lângă faptul că „Mica” rămânea în posesia unor păduri care trebuiau expropriate, ea devenise și proprietara unui teren cu bogății subterane. Ministerul Industriei și Comerțului, care a atacat cu cereri de apel toate validările privitoare la achiziționarea de terenuri cu bogății subterane făcute pe bază de acte false și izbite de nulitate, nu a cerut revizuirea transmisiunii pădurilor de la societățile pe cuxe către „Mica”, transmisiune care era operată prin încălcarea legii; mai mult, nici nu a sprijinit măcar Tribunalul Hunedoara pentru a apăra interesele statului în procesul purtat cu „Mica” pe acest motiv²⁰. Din cauza lipsei de intervenție a organelor împuternicite, „Mica” a putut extrage după 1920 peste două vagoane de aur din subsolul acestor păduri, subsol care era în baza articolului 19 din Constituție, proprietatea de drept a statului român²¹.

După intabularea pădurilor în cartea funciară pe numele societății „Mica”, delegații îndreptățiților la împrumut din comunele situate în apropierea acelor păduri au cerut în repetate rânduri autorităților locale și chiar celor centrale să ancheteze situația pe teren și să dispună a se expropria pădurea. În fața acestor intervenții, ministrul de justiție, Mihail Popovici, din guvernul Al. Vaida-Voivod a ordonat la 27 iulie

¹⁴ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 12—13, 82.

¹⁵ *Ibidem*, f. 8; Dr. Ion L. Ciomac și Valeriu Popa-Necșa, *op. cit.*, p. 192; Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, pp. 258—261.

¹⁶ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 8.

¹⁷ *Ibidem*, 8—9.

¹⁸ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, Ședința din 10 decembrie 1935, pp. 147—148.

¹⁹ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 4, 7.

469/1934—1936, f. 26—28.

²⁰ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, Ședința din 10 decembrie 1935, p. 149.

²¹ *Ibidem*.

1933 Curții de Apel Cluj să întreprindă o anchetă care nu a fost încheiată pînă la căderea acestui din urmă cabinet național-țărănist²².

După venirea guvernului liberal I. Gh. Duca, primul ministru a promis că va soluționa problema exproprierii în plasa Brad²³, dar nu a întreprins nici o acțiune concretă în această direcție.

La începutul anului 1934 delegatul regimentului de voluntari Horia, Pompilian Piso, a intervenit pe lângă Curtea de Apel Cluj și pe lângă Ministerul de Justiție revendicînd a se lavi de nulitate, în baza articolului 3 din legea relativă la ratificarea dispozițiilor Consiliului Dirigent privitoare la circulația bunurilor rurale publicate în „Monitorul oficial”, nr. 172 din 2 noiembrie 1921 și a articolului 274 din legea minelor din 1929, pămînturile intrate ilegal în stăpînirea Societății „Mica”²⁴.

Ancheta începută în 1933 de către Parchetul General de pe lângă Curtea de Apel Cluj a fost încheiată la 30 martie 1934, cînd s-a depus și raportul de constatare. Curtea de Apel opina că o revenire asupra hotărîrilor de expropriere era inadmisibilă, întrucît transferul de proprietate nu putea fi considerat ca făcut prin fraudă, iar pe de altă parte și pentru faptul că articolul 10 al legii din 2 noiembrie 1932 declara valabile toate hotărîrile anterioare emaneate de comisiile de expropriere²⁵. Curtea de Apel omitea, însă, să evidențieze că scutirea se făcuse fără avizul prealabil al Comitetului agrar, deci cu încălcarea dispozițiilor articolului 36 ale legii pentru reforma agrară din Transilvania.

La începutul guvernării Tătărescu problema exproprierii pădurilor din plasa Brad a format obiectivul preocupărilor acestuia. Atenția de care s-a bucurat ea se datorește nu numai intervențiilor făcute acum de delegații sătenilor, ci și faptului că primul ministru, care fusese șeful organizației național-liberale din județul Hunedoara, promisese încă din perioada cînd era subsecretar de stat în guvernul Ion I. C. Brătianu din 1922—1926, atît verbal, cît și în scris, că va împrumuta comunele de aici cu păduri²⁶. Conferința guvernamentală ținută la Cluj în primăvara anului 1934, reconfirmînd promisiunea dată de Gh. Tătărescu, a hotărît, între altele, definitivarea împrumutării cu păduri a comunelor de aici²⁷.

În mod practic însă, activitatea guvernului Tătărescu din anul 1934 în această direcție s-a limitat numai la terminarea anchetei începută în iulie 1933 din ordinul ministrului de justiție național-țărănist, or, Parchetul General de pe lângă Curtea de Apel Cluj opina pentru menținerea ca definitivă a hotărîrilor instanțelor de fond, ceea ce permitea Societății „Mica” să rămînă în posesia pădurii.

La 10 decembrie 1935 deputatul de Făgăraș, Aurel Dobrescu a interpellat în Cameră pe primul ministru Gh. Tătărescu în legătură cu modul cum fuseseră scoase de sub expropriere cele 1886 iugăre, solicitînd anularea actelor ce validau achiziționarea acestor pămînturi de către „Mica”

²² *Ibidem*; Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 7.

²³ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, Ședința din 10 decembrie 1935, p. 147.

²⁴ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 469/1934—1936, f. 4—7, 52.

²⁵ *Ibidem*, f. 24.

²⁶ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, Ședința din 10 decembrie 1935, p. 147.

²⁷ *Viitorul* din 3 mai 1934.

din București, cu atât mai mult cu cât societatea nu a depus la dosar con-
tractele în baza cărora ar fi devenit proprietară²⁸.

Prin cercetările întreprinse în urma interpelării lui Aurel Dobrescu, Direcția Aplicării Reformei Agrare din Ministerul Agriculturii și Dome-
niilor a constatat că pădurea fusese scutită de expropriere în mod ilegal,
fără a avea avizul prealabil al Comitetului agrar. Consiliul de Avocați
din Ministerul Agriculturii și Domeniilor, solicitat la sfârșitul anului 1935
și în primăvara anului 1936 să propună soluția legală ce s-ar fi putut
adopta în legătură cu exproprierea pădurii, opina că în conformitate cu
articolul 12 al legii din 2 noiembrie 1932 și cu articolul 36 al legii pentru
reforma agrară din Transilvania chestiunea putea fi tranșată prin avi-
zul dat de Uniunea Camerelor de Agricultură, care rămânea singura
instanță competentă a hotărî dacă pădurea putea fi sau nu expropriată²⁹.
Ca urmare, Direcția Reformei Agrare a înaintat dosarul Uniunii Came-
relor de Agricultură care, cu avizul nr. 8/1936, aprobat de Ministerul
Agriculturii și Domeniilor, a dispus scutirea de expropriere a celor 1886
iugăre pădure considerate proprietatea Societății „Mica”³⁰.

Astfel, datorită intervențiilor făcute de către societatea auriferă, ches-
tiunea a fost tranșată prin acapararea unui întins perimetru de teren cu
zăcămintă de minereu aurifer de către capitalul privat românesc în cola-
borare cu cel german, care și-a păstrat participarea la „Mica” prin camu-
flarea acțiunilor, care trebuia să devină de drept și de fapt proprietatea
statului român, iar pe de altă parte, prin nerezolvarea cererilor de îm-
proprietărire cu pășuni și păduri ale comunelor situate în apropierea
pădurilor sustrate de la expropriere.

Într-un mod asemănător au fost sustrate de la expropriere și proprie-
tățile arhiducelui Friedrich de Habsburg-Lorraine. Acesta stăpînea în ju-
dețele Arad, Bihor și Hunedoara 50 491 iugăre³¹. Proprietățile situate
pe raza comunelor Livezeni, Petrila și Petroșeni din județul Hunedoara
— Domeniul forestier „Voivodul Jiețul” — de 23 218 iugăre (13 402
hectare) erau formate din 16 512 iugăre pădure, restul poieni și goluri
de munți³².

În conformitate cu articolul 191 al Tratatului de pace de la Trianon
din 4 iunie 1920, bunurile imobiliare rurale ale familiei ex-imperiale
urmau a fi confiscate de către statul român. Pentru a se sustrage de la
actul confiscării, arhiducele a vîndut la 2 aprilie 1921 Societății anonime
pentru industria forestieră „Rășina” din București întreaga suprafață ce
o deținea în județul Hunedoara³³.

Deși Domeniul forestier „Voivodul Jiețul” trebuia să intre în baza
Tratatului de pace de la Trianon în mod automat în proprietatea statu-
lui român, instanțele de fond ale reformei agrare au luat în dezbatere
situația juridică a imobilului din punctul de vedere al legii de expropriere
și împrumut pentru Transilvania. La 4 martie 1922, Comisia de
ocol Petroșani și la 1 aprilie 1923 Comisia județeană Hunedoara au vali-

²⁸ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, Ședința din 10 decembrie 1935, p. 147—
149f; Ar. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar
469/1934—1936, f. 52—58, 82.

²⁹ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar
469/1934—1936, f. 26—28.

³⁰ *Ibidem*, f. 24 și 89.

³¹ *Ibidem*, dosar 50/1929—1945, f. 4.

³² *Ibidem*, dosar 303/1931—1938, f. 11.

³³ *Ibidem*, dosar 41/1929, f. 101.

dat contractul de vânzare-cumpărare încheiat între Friedrich de Habsburg și societatea „Rășina“, scutind de expropriere întregul domeniu³⁴.

La 19 aprilie 1924, Comitetul agrar, verificând în conformitate cu articolul 4 al legii pentru reforma agrară din Transilvania validitatea contractului, stabilea că prin dispoziția articolului 191 din Tratatul de pace de la Trianon statul român devenise proprietarul *de jure* asupra tuturor bunurilor arhiducelui, or, arhiducele procedase la înstrăinarea unor terenuri care nu mai erau proprietatea sa. Ca urmare, cu hotărîrea nr. 294, instanța supremă în materie de reformă agrară declară fără efect contractul din 2 aprilie 1921 ca fiind încheiat în contra și cu eludarea legii de reformă agrară pentru Transilvania, anulează hotărîrile comisiilor de fond și dispune înțabularea acestor proprietăți în cartea fundară pe numele statului român³⁵.

Nemulțumiți de conținutul hotărîrii Comitetului agrar, arhiducele Friedrich de Habsburg și societatea „Rășina“ introduc acțiune judiciară: primul la Tribunalul arbitral mixt de la Paris, pe care a încercat să o conexeze cu procesul optanților unguri, cea de a doua la Înalta Curte de Casație și Justiție din București³⁶.

La „Rășina“ era interesat după primul război mondial atât capitalul francez care controla prin intermediul Băncii de Credit Român această societate, cât și capitalul autohton, în mod special cel subscris de liberali³⁷. Datorită influenței ce o avea această importantă instituție de credit în viața economică a României postbelice, ea a reușit să obțină din partea Ministerului Agriculturii și Domeniilor amînarea aplicării hotărîrii de expropriere emanată de instanța supremă în materie de reformă agrară cu privire la proprietatea arhiducelui Friedrich de Habsburg, hotărîre care era definitivă și executorie³⁸.

Prin actul de suspendare a hotărîrii de expropriere se afectau însă, pe de altă parte, interesele comunelor din apropierea domeniului forestier „Voivodul Jietul“, care solicitau împrăștierea lor cu pășune și pădure pe acest teren. Repetatele intervenții ale instituției cumpărătoare și ale delegaților comunelor pe lângă Ministerul Agriculturii și Domeniilor au determinat tot de atîtea ori suspendarea hotărîrii Comitetului agrar și anularea deciziei de suspendare. În ianuarie 1927, de pildă, societatea „Rășina“ obține, pînă la noi dispoziții, printr-o rezoluție ministerală, amînarea preluării pădurii de către stat³⁹. Comunele interesate reușesc în 1929 să determine Ministerul Agriculturii și Domeniilor să anuleze măsura din 1927 și să ceară, prin decizia de la Jurnalul nr. 113, consilierului silvic X. C. Sculy să ia în primire domeniul în numele statului român, pe baza hotărîrii emenate de Comitetul agrar⁴⁰.

Decizia ministerială din 1929 nu s-a putut însă aplica datorită intervențiilor societății „Rășina“. În decembrie 1930 ministrul subsecretar de

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*; *I d e m*, dosar 303/1931—1938, f. 11.

³⁶ *I d e m*, dosar 50/1929—1945, f. 6, 10 și 24; dosar 303/1931—1938; f. 11; „*Lupta*“, din 5 martie 1929.

³⁷ *Contribuții la istoria capitalului străin în România*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960, pp. 39 și 157.

³⁸ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 303/1931—1938, f. 11.

³⁹ *Ibidem*; Arh. St. Deva, fond Consilieratul agricol al județului Hunedoara, dosar 2/1931, f. 43.

⁴⁰ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 41/1929, f. 101.

stat la agricultură, Virgil Potîrcă, dînd curs favorabil cererilor locuitorilor din Petroșani, ordonă a se pune în aplicare hotărîrea Comitetului agrar⁴¹, dar dispoziția lui nu a fost pusă în practică.

Societatea „Rășina” reușește să obțină la 18 februarie 1931 din partea Ministerului Agriculturii și Domeniilor o nouă decizie de suspendare a operației de luare în primire a pădurii⁴². Paralel, ministerul a supus cazul spre avizare Consiliului de Avocați din M.A.D. și Diviziei juridice din cadrul Ministerului de Externe. La sfîrșitul lunii martie 1931, cele două organe opinează asupra necesității executării hotărîrii Comitetului agrar. Consiliul juridic propune însă să se suspende aplicarea hotărîrii instanței supreme în materie de reformă agrară pînă cînd Tribunalul arbitral mixt de la Paris va pronunța sentința. În plus, el solicită să nu se efectueze nici o exploatare de material lemnos de pe terenul aflat în litigiu⁴³.

Uzînd de întreaga sa influență, societatea „Rășina” reușește să încheie la 24 octombrie 1931 un aranjament cu Direcția Aplicării Reformei Agrare din Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Pe baza convenției nr. 84835, semnată în octombrie 1931, se suspendă executarea exproprierii terenului cumpărat de „Rășina” pînă la tranșarea diferendului la Tribunalul arbitral mixt. Concomitent, societatea se obliga să nu execute nici o exploatare de material lemnos și să nu înstrăineze vreo porțiune din terenul cumpărat⁴⁴.

La 2 iunie 1933 Înalta Curte de Casație și Justiție a declarat perimat recursul introdus de „Rășina”⁴⁵. Procesul dintre fostul proprietar al domeniului silvic „Voivodul Jiețul” și statul român, deși a rămas pe rol, nu înregistra un curs de pe urma căruia să i se poată întrezări finalul⁴⁶.

Datorită nemulțumirilor existente în toamna anului 1935 în cele mai multe comune din județul Hunedoara în legătură cu întîrzierea cu care se aplicau pe teren exproprierea și împrîpietărirea și conflictelor dintre țărani și moșieri izvorîte din retrocedarea către moșieri a unor părți din moșiile expropriate, în octombrie 1935 ministrul Mircea Cancicov s-a deplasat la fața locului pentru a cerceta situația. Prin intervenția directă a acestuia s-au putut aplana cele mai multe litigii, ceea ce a determinat o atenuare a stării de spirit a locuitorilor. În problema pășunilor revendicate de comunele Petrîla și Livezeni nu s-a realizat însă nici o acțiune pozitivă. Locuitorii acestor două comune — raporta prefectul județului Hunedoara cu adresa nr. 361 din 13 mai 1936 primului ministru — sînt foarte agitați întrucît nici pînă azi nu s-au expropriat terenurile arhiducelui Friedrich de Habsburg pentru care statul român se judecă de 12 ani⁴⁷. Pe de altă parte, societatea „Rășina” a uzat de toată influența de care dispunea pentru a nu se aplica hotărîrea de expropriere emanată de Comitetul agrar. Societatea — raporta la 12 iunie 1938 inginerul consilier silvic, I. Fonai, ministrului agriculturii — ține a prelungi provizoratul pînă la terminarea procesului, adică *sine die*⁴⁸.

⁴¹ I d e m, dosar 303/1931—1938, f. 11.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 12, 263—264; I d e m, dosar 303/1929—1945, f. 17, 28.

⁴⁵ I d e m, dosar 303/1931—1938, f. 12.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 12 și 177.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 253.

⁴⁸ *Ibidem*.

De pe urma acestei stări de provizorat pierderile statului se ridicau la sume considerabile de mari. Inspectoratul general de control din Ministerul Agriculturii și Domeniilor aprecia la cca. 1 500 000—3 000 000 lei pagubele nete rezultate din creșterea anuală a arborilor ajunși la vîrsta exploatabilității și rămași netăiați. O populație relativ numeroasă din satele din jurul domeniului, care pînă la primul război mondial găsea de lucru în aceste păduri, rămăsese, după suspendarea hotărîrii de expropriere și sistare a exploatării materialului lemnos, fără posibilități de cîștig⁴⁹.

În februarie 1941, locuitorii din comuna Poiana, nemulțumiți că după douăzeci de ani de la votarea legii agrare nu reușiseră încă să fie împroprietăriți, intervin în justiție pentru a obține anularea contractului de vînzare—cumpărare încheiat între Friedrich de Habsburg și societatea „Rășina”⁵⁰. Paralel, Serviciul Contencios din Ministerul Agriculturii și Domeniilor cere printr-un referat adresat Direcției Geniului Rural să se traducă în fapt hotărîrea Comitetului agrar⁵¹. La 30 aprilie 1942 Casa Autonomă a Pădurilor Statului intervine la minister pentru a lua terenul în primire⁵².

Societatea „Rășina” reușește însă să mențină terenul în folosință, dar nu și recunoașterea dreptului de proprietate. În 1942 Consiliul de Avocați din M.A.D., reluînd în dezbatere cazul domeniului forestier „Voivodul Jiețul”, propune o modificare în clauzele convenției din 24 octombrie 1931. Pe baza referatului acestuia s-a emis Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 810 din 4 august 1942 semnat de Ion Antonescu și de către ministrul agriculturii, Aurel Pană, în virtutea căruia se dădea autorizație Ministerului Agriculturii și Domeniilor să permită societății „Rășina” să exploateze pe o perioadă de cinci ani o suprafață de pădure conformă cu amenajamentul ce-l permiteau legile de exploatare silvică aflate în vigoare. Această permisiune nu prejudicia titlurile de proprietate ce le avea statul asupra domeniului. Pe de altă parte, sechestrul convențional asupra bunurilor cumpărate de „Rășina” se menținea în continuare⁵³.

În baza convenției de la Jurnalul 810/1942, societatea „Rășina” primea permisiunea să exploateze 1000 ha din trupul de pădure Jiețul⁵⁴. Poziția de cedare a guvernului dictaturii-militaro-fasciste față de cererea „Rășinei” trebuie pusă în legătură cu satisfacerea de către aceasta a intereselor capitalului german, care în perioada din preajma celui de-al doilea război mondial deținea prin Reichs-Kredit-Gesellschaft poziții importante la Banca de Credit Român⁵⁵ și implicit controlul asupra societății forestiere.

„Rășina” încearcă să obțină recunoașterea dreptului de proprietate asupra terenurilor cumpărate, prin noile procese deschise în toamna anului 1943 și la începutul anului 1944, fără a putea obține însă cîștigul de cauză scontat⁵⁶. În februarie 1944 litigiul dintre statul român și arhi-

⁴⁹ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 303/1931—1938, f. 253.

⁵⁰ *Ide m*, dosar 50/1929—1945, f. 26.

⁵¹ *Ibidem*, f. 28.

⁵² *Ibidem*, f. 72.

⁵³ *Ibidem*, f. 121 și 144.

⁵⁴ *Vezi Monitorul oficial* nr. 124 din 29 mai 1943.

⁵⁵ *Vezi Enciclopedia României*, vol. IV, p. 579.

⁵⁶ Arh. Ist. Centrală, fond Reforma agrară din 1921, jud. Hunedoara, dosar 50/1929—1945, f. 168—170; dosar 470/1934—1943, f. 15.

ducele Friedrich de Habsburg pentru terenurile vindute „Rășinei“ se aflau încă pendinte la Tribunalul arbitral mixt din Paris și la Curtea de Casație. Astfel, prin numeroasele procese purtate, societatea a reușit să păstreze începînd din 1921, folosința permanentă a terenului cumpărat de la Friedrich de Habsburg.

Pe de altă parte, profitînd de starea de provizorat creată prin dese suspendări de execuție a hotărîrii Comitetului agrar, Consiliul de administrație al societății a refuzat să plătească statului impozitele și taxele aferente asupra pămîntului. Numai în perioada 1929—1940 valoarea impozitului imobiliar neîncasat de stat pentru acest teren se ridica la 13 481 868 lei. După unele încercări nereușite ale Ministerului de Finanțe de a recupera impozitele neachitate de societatea „Rășina“, în februarie 1944 ministerul a dresat societății procese-verbale de contravenție pentru suma menționată⁵⁷. Pînă în 1945 — ultimul an la care se referă documentele din arhivă — statul nu reușise încă să întreprindă în stăpînirea terenului în litigiu și nici măcar să încaseze impozitele datorate de societatea „Rășina“⁵⁸.

În concluzie, societățile „Mica“ și „Rășina“ achiziționînd în mod ilegal pămînturile de la societățile germane și respectiv de la arhiducele Friedrich de Habsburg, au eludat dispozițiile legii pentru reforma agrară din Transilvania. Sustragerea de la expropriere a fost posibilă datorită faptului că ambele societăți erau subordonate acelor grupări bancare străine și românești care puteau să-și impună punctul de vedere în viața economică și socială a țării. Deși țărani îndreptățiți la împrumut și la încercat nu o dată să determine guvernele de a lua măsuri în favoarea lor, toate inițiativele au fost însă contracarate de intervențiile reprezentanților celor două societăți care au făcut ca problema pămîntului din multe comune ale județului Hunedoara să nu poată fi rezolvată.

NOUVELLES CONCERNANT L'APPLICATION DE L'EXPROPRIATION SUR DEUX GRANDS DOMAINES DU DÉPARTEMENT DE HUNEDOARA

RÉSUMÉ

En vertu des dispositions des traités de paix, les biens des anciens ennemis de la Roumanie devaient être liquidés par l'Etat roumain. Concomitamment devaient être confisquées par le même Etat les propriétés de Transylvanie de la famille des Habsburg.

La Société allemande „Harkortsche Bergwerke“ und Chemische Fabriken A. G. de Gotha et l'archiduc Frédéric de Habsbourg, détenteurs de terres dans le département de Hunedoara, ont réussi toutefois à céder celles-ci, au cours des premières années de l'après-guerre, respectivement aux Sociétés roumaines „Mica“ et „Rășina“.

Après examen de la situation juridique des forêts acquises par la Société „Mica“, les instances constituées pour la réforme agraire ont décidé, illégalement,

⁵⁷ *Idem*, dosar 50/1929—1945, f. 168, 185—186.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 185 și urm.

de les exempter de l'expropriation. En échange, le comité agraire a exproprié le domaine de la famille Habsbourg.

Les bénéficiaires de l'expropriation et même certains organes administratifs ont oeuvré à plusieurs reprises pour l'expropriation des deux domaines. Pourtant les représentants de la Société acheteuse „Mica' ont réussi, par leurs interventions, à faire reconnaître en 1936 leur droit de pleine propriété sur la terre achetée. Quant à la Société „Râșina', ne pouvant obtenir la reconnaissance de ce même droit, elle a cherché à faire remettre indéfiniment la solution du cas, de sorte qu'en 1945 encore elle continuait à posséder illégalement le domaine acheté.